

B. Metodika princípov rozhodovania Pamiatkového úradu SR vo veciach stavebnotechnického /alebo reštaurátorského/ zásahu

časť 8.
Stavebná časť – stavebné prvky

Vypracovala:
Romana Klasová

Výplne stavebných otvorov – dvere/brány

OBSAH

1.	ÚVOD.....	3
2.	SÚČASNÁ SITUÁCIA	3
3.	MATERIÁLY, POVRCHOVÉ ÚPRAVY, NÁTERY	4
	3.1. DVERNÉ KRÍDLO.....	4
	3.2. OSTENIE	5
	3.3. KOVANIE	6
4.	PAMIATKOVÝ VÝSKUM	7
5.	PREDMET A ROZSAH PAMIATKOVEJ OCHRANY	8
6.	DOKUMENTÁCIA	9
7.	DIAGNOSTIKA STAVEBNOTECHNICKÉHO STAVU	10
8.	SPÔSOBY OCHRANY A OBNOVY.....	11
	8.1. ÚDRŽBA A PREVENTÍVNA OCHRANA	11
	8.2. METÓDY PAMIATKOVEJ OBNOVY	11
9.	ZLEPŠENIE ENERGETICKÝCH VLASTNOSTÍ.....	15
10.	DOKUMENTÁCIA REALIZOVANEJ OBNOVY	15
11.	NEGATÍVNE TRENDY	16
12.	POZITÍVNE PRÍKLADY.....	19
13.	SÚČASNÉ TECHNICKÉ POŽIADAVKY NA VÝSTAVBU.....	21
14.	ODPORÚČANÁ ODBORNÁ LITERATÚRA.....	22
15.	ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	23
16.	ZDROJE OBRAZOVEJ A FOTOGRAFICKEJ PRÍLOHY.....	24

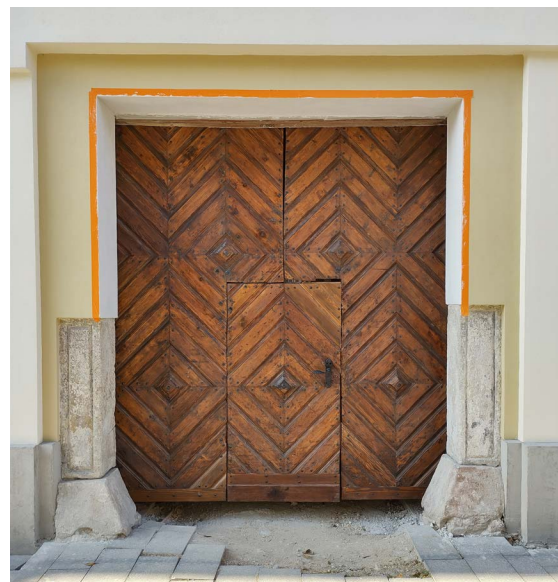
1. ÚVOD

Metodika sa vzťahuje na nehnuteľné národné kultúrne pamiatky (ďalej len „NNKP“) evidované v Ústrednom zozname pamiatkového fondu (ďalej len „ÚZPF“) alebo na nehnuteľnosti situované v pamiatkových územiach¹ (ďalej len „PÚ“). Je určená odborným pracovníkom krajských pamiatkových úradov (ďalej len „KPÚ“) a vlastníkom národných kultúrnych pamiatok (ďalej len „NKP“) alebo nehnuteľností v PÚ. Metodika nemá byť v konflikte s usmerneniami, metodickými a odbornými materiálmi, ktoré vydal Pamiatkový úrad Slovenskej republiky (ďalej len „Pamiatkový úrad SR“), ani s platnými zásadami pre PÚ². KPÚ vždy individuálne prihliada na špecifické skutočnosti každej situácie.

Výplne vstupných otvorov sú dôležitým funkčným prvkom a architektonickým detailom každej stavby, na historických objektoch sú nositeľmi pamiatkových hodnôt. Vonkajšie výplne vstupných otvorov oddeľujú vonkajšie prostredie od vnútorného a spolu s ďalšími prvkami spoluutvárajú fasádu. Sú poškodzované poveternostnými vplyvmi, musia spĺňať nároky z hľadiska bezpečnosti a pri dverách do objektu aj z hľadiska tepelnotechnických vlastností (to sa netýka brán do prejazdov a pod.). Vnútorné dvere nie sú vystavované klimatickým vplyvom, ale v závislosti od prevádzky na ne môžu byť kladené iné požiadavky, napr. protipožiarne. Úlohou ochrany pamiatkového fondu je hodnotné prvky zachovať a chrániť na pôvodnom mieste a súčasne zabezpečiť štandardné užívateľské podmienky.

Výplň vstupného otvoru tvorí krídlo (alebo krídla), súčasťou sú zárubňa, prah, kovania, závesy, zatváracie a zámkové mechanizmy, držadlá, klopadlá, kľučky, štítky, samozatváracie mechanizmy a pod. Výplň môže byť plná, presklená, alebo len mrežová (napr. v prejazde, aby sa zachovalo prúdenie vzduchu

a zabránilo nechcenému vniknutiu); jednokrídlová, dvojkridlová, s nadsvetlíkom alebo bočným svetlíkom. Brána je vstupný otvor s väčšími proporciami, ktoré boli dimenzované pre vjazd vozom, môže mať vo výplni menšie otváracie dverné krídlo ako vstup pre peších (obr. 1).

Na spresnenie terminológie – pojem dvere sa v praxi používa na pomenovanie dverného otvoru, ale aj na pomenovanie dvernej výplne. Ak sa ďalej v texte uvádza slovo dvere, myslí sa tým dverná výplň. Táto metodika sa nezaobera výkladmi, ktoré sú podrobnejšie spracované v samostatnej metodike, viac pozri v: [Meštianska architektúra](#). Metodika nespracováva problematiku novostavieb v pamiatkovom prostredí.³

1 Pamiatkové rezervácie, pamiatkové zóny a ich ochranné pásma v zmysle zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov (ďalej len „pamiatkový zákon“).

2 Zásady ochrany pamiatkovej rezervácie, zásady ochrany pamiatkovej zóny.

3 Problematika je pre české prostredie spracovaná v publikácii: KUČA, K., KUČOVÁ, V., KIBIC, K. *Novostavby v pamiatkovo chránených sídlach*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2004. ISBN 80-86234-54-1.

2. SÚČASNÁ SITUÁCIA

V súčasnosti je na Slovensku stále zachovaných množstvo dverí a brán, ktoré sú cenným dokladom architektúry, remesla a výtvarného prejavu minulosti. Sú slohovo čitateľným architektonickým detailom, ktorý dopĺňa slohovú interpretáciu fasády. Ich autentická hmota je nenahraditeľná a zaslúži si náležitú ochranu a odbornú obnovu. Snaha o zachovanie originálu, vrátane všetkých jeho častí, ideálne na pôvodnom mieste s plnením svojej funkcie, musí byť z hľadiska ochrany pamiatkového fondu vždy na prvom mieste. Prax však často prináša situácie, ktoré nemusia byť jednoznačné, preto je obnova objektu pre vlastníka, architekta alebo projektanta aj odborného

pracovníka KPÚ vždy výzvou. Potrebné je hľadať riešenia, ktoré zachovávajú pamiatkové hodnoty objektu aj pre ďalšie generácie.

Najčastejšími súčasnými problémami praxe na Slovensku v súvislosti s opravou a obnovou výplní stavebných otvorov sú podceňovanie významu pravidelnej údržby, malý počet zručných remeselníkov špecializovaných na tradičné materiály a technológie (aj keď ich v posledných rokoch postupne pribúda a záujem o tento odbor rastie), ako aj snaha o spĺňanie súčasných noriem (protipožiarne predpisy, tepelnotechnické požiadavky a i.).

3. MATERIÁLY, POVRCHOVÉ ÚPRAVY, NÁTERY

3.1. DVERNÉ KRÍDLO

Najbežnejšími materiálmi používanými na výplne dverných otvorov boli drevo a kov, kombinovali sa aj so sklom alebo ochrannými prvkami – mrežami (obr. 2). Spôsoby zavesenia dverného krídla prešli v priebehu rokov vývojom a úzko súvisia s jeho materiálovým a konštrukčným riešením. Najstarší je systém točnicový, pokročilejšie sú závesy vonkajšie – pásové (vodorovné), zvislé (vertikálne) alebo krížové a najmladšie sú závesy vnútorné – zapustené do dverného krídla.

► Obr. 2. Drevené kazetové dvere, spodné kazety otvárateľné alebo vyberateľné s možnosťou vetrania cez mrežu. Turbína, vodná elektrárňa, Huncovce.

DREVO

Konštrukcia dreveného dverného krídla môže byť točnicová (trámková konštrukcia typu H s dvomi priečkami), zvlaková, rámová,⁴ alebo kombinovaná zvlakovo-rámová (tvorená z rubovej strany nosnou zvlakovou konštrukciou a z lícovej pohľadovej strany konštrukciou rámovou). Konštrukčné spoje výplní boli lepené alebo suché – rozoberateľné. Na lepené spoje sa používal glej – najčastejšie kostný, alebo kazeín (ako vodoodolné lepidlo). Spracovávali sa odolné drevinu, z ihličnatých – borovica, smrek, smrekovec opadavý, jedľa; listnaté drevinu menej, pretože sú ťažšie.

S obnovou výplní stavebných otvorov úzko súvisí dostupnosť vhodného materiálu. V súčasnosti je pomerne náročné na našom trhu získať drevo, ktoré

by bolo dostatočne a kvalitne vysušené na ďalšie spracovanie. Ak sa požadovaný výrobok zhotoví z vlhkého dreva, následným zosychaním vstupnej suroviny dochádza k rozmerovým zmenám a deformáciám, ktoré je nutné dodatočne riešiť a často spôsobia nefunkčnosť nového prvku. Vyššia vlhkosť dreva spôsobuje defekty krycích náterových vrstiev a je zároveň vhodná na aktivitu drevokazných húb a drevokazného hmyzu. Ideálne je, ak má stavebník možnosť výrobok zhotoviť zo staršieho suchého dreva, ktoré sa môže nachádzať na stavbe, alebo druhotne využiť drevo z iných konštrukcií a prvkov, ak je drevo zdravé. Starý materiál je objemom a tvarom stabilný. Ak má stavebník dostatok časovej rezervy, možno nové rezivo dosušiť prirodzene priamo na stavbe, kde si zároveň zvykne na miestne klimatické pomery. Tento proces však trvá aj niekoľko rokov. Viac pozri v: [Drevo a drevené stavby](#), časť [Prieskumy drevených konštrukcií](#).

Drevené prvky sa zvyčajne ošetrili povrchovým náterom alebo inými úpravami, ktoré chránili drevo pred poškodením mechanickými, fyzikálnymi a biologickými činiteľmi. Povrchové úpravy boli – napúšťanie fermežou, voskovanie (včelím voskom v terpentíne), morenie, fládrovanie, intarzia, dyhovanie, politúrovanie, polychrómia alebo olejové nátery.⁵ V starších obdobiach sa na konzerváciu dreva používala býčia krv, preto sú najstaršie drevené prvky morené do hnedočervenej farby, bez krycieho náteru. Pri obnove týchto prvkov sa dajú použiť transparentné a farebne tónované moridlá. V neskorom baroku a v 19. storočí boli časté nátery ľanovým olejom a ľanovými farbami, ktoré drevo chránili pred poveternostnými vplyvmi. Najčastejšie sa objavuje zelená, biela (lomená biela, tzv. slonová kosť), rôzne odtiene hnedej a okrovej, sivá (tzv. holubičia sivá) a ďalšie. Na zachovaných origináloch je vždy potrebné urobiť stratigrafiu náterov, z ktorej by sa malo pri obnove vychádzať. Ak už boli krycie nátery niekedy odstraňované alebo sú veľmi poškodené, najstaršie náterové vrstvy a ich farebnosť môžeme často nájsť na ťažko dostupných miestach, ako sú drážky, miesto pod štítkom kľučky, krabicou zámkov a pod.

Ľanový olej je prírodným konzervantom, poskytuje drevu hydrofóbnu impregnáciu. Drevo dobre vstrebáva ľanový olej, a tým sa stáva odolným proti vlhkosti a vytvára podklad na aplikáciu ľanových farieb. Ľanový olej zároveň umožňuje drevu prirodzene dýchať. Najvhodnejšie je používať za studena lisovaný ľanový olej, ktorý má nízku hustotu a malé molekuly, preto preniká hlboko do drevej hmoty.⁶ Tento olej

5 CEBECAUEROVÁ, D. Prieskum drevených fasádnych prvkov z technologického hľadiska; výsledky prieskumu vzoriek z dverí a okien. In: FABIAN, P., VOŠKOVÁ, K. [red.]. *Okna a dvere pri obnove pamiatok. Medzinárodný kurz pre remeselníkov a odborný seminár, Banská Štiavnica, 16. 9. – 23. 9. 2006*. Banská Štiavnica: Spolok Banskej Štiavnice '91, 2007, s. 120-124.

6 Academia Istropolitana Nova. *Škola tradičných stavebných remesiel: Obnova historických drevených okien*. Svätý Jur: Academia Istropolitana Nova, 2020, s. 50. ISBN 978-80-99976-11-6.

4 ŠKABRADA, J. Přehled vývoje konstrukčního utváření výplní otvorů v historických stavbách. In: *Sborník 2/2004: Okna a dveře*. Praha: Unicornis, 2004, s. 5. ISBN: 80-86562-03-4.

►► Obr. 4. Dvere zo železných plátov, nitované. Narušený povrch, chýbajúce nity, chýbajúce spevňujúce pásy. Renesančný kaštieľ, Betlanovce.

nie je potrebné riediť terpentínom, aby sa do drevnej hmoty lepšie vpijal. Oproti tomu moderný akrylátový lak zostane len na povrchu a do pórov neprenikne. Lanové farby sú šetrné k životnému prostrediu. Schnú pomalšie, to však súvisí s ich vyššou pružnosťou a trváčnosťou, pretože pracujú spolu s drevom a nie sú náchylné na popraskanie. Poskytujú tak drevu lepšiu ochranu. Lanová farba po čase zmatnie a je možné ju obnoviť len aplikáciou nového náteru lanovým olejom bez pridania pigmentu. Pôvodný náter nie je potrebné odstraňovať.

Nevhodnou voľbou povrchového krycieho náteru je paronepriepustný náter, ktorý môže zničiť drevnú hmotu starého prvku – ten za pár rokov podľahne hnilobe. V inom prípade môže byť krycí náter poškodený a dvere sa nezainteresovanému javia ako spôsobiteľ na výmenu – ak bol však zvolený náter vhodný a drevo mohlo dýchať, potom je často drevná hmota zdravá a stačí krycí náter obnoviť.

KOV

Kovové výplne (obr. 3, 4) môžu byť vyhotovené z plechových kováčsky rozkovaných plátov, pričom konštrukciu tvorí nosný železný rám po obvode, vyplnený železným plechom s výstužou – často vo forme diagonálnych pásov. Ďalším typom výplne sú dvere drevené doskové, z exteriérovej strany oplechované. Jednotlivé vrstvy, s drevenou konštrukciou alebo bez nej, sú prepojené nitmi alebo klinkcami, často s ozdobnými hlavami a výtvarne komponovaným usporiadaním. Kovové výplne sa používali do miestností a vstupov, ktoré bolo potrebné dobre zabezpečiť proti nechcenému vniknutiu, pri priestoroch trezorového charakteru alebo ako ohňovzdorná prekážka napr. medzi spodnou stavbou a krovom.⁷

Výplň otvoru mohli tvoriť aj mreže – vo forme celých kovových mrežových dverí alebo sa používala mreža v nadsvetlíku dverí (spolu so zasklením) alebo v hornej časti brán (bez zasklenia, na prevetrávanie podjazdu a pod.). Na starších typoch vstupných brán mohli mať dvere prevetrávacie okienka opatrené mrežou.

► Obr. 3. Železné dvere, Spišská Kapitula.

►► Obr. 5. Prepracované ostenie z kamenných článkov, drevená výplň zdobená drevorezbou. Bazilika sv. Kríža, Kežmarok.

⁷ ŠKABRADA, J. Přehled vývoje konstrukčního utváření výplní otvorů v historických stavbách. In: *Sborník 2/2004: Okna a dveře*. Praha: Unicornis, 2004, s. 6. ISBN: 80-86562-03-4.

SKLO

Časť výplne stavebného otvoru môže byť aj presklená – vo forme bočného svetlíka, nadsvetlíka alebo ako výplň v hornej polovici dverného krídla. V presklených častiach dverí môže byť zachované historické sklo – so zvlíneným povrchom, bublinkami v štruktúre skla a pod. V nadsvetlíkoch sa používali aj farebné sklá, vitráže a pod. Všetky tieto historické sklá je potrebné zachovať, chrániť a pri obnove ich vrátiť na pôvodné miesto.

3.2. OSTENIE

S dvernými krídlami súvisí úprava ostenia stavebného otvoru. To mohlo byť z opracovaných kamenných článkov (obr. 5), drevené v podobe tesárskych zárubní (trámových) alebo obložkových (stolárskych s profiláciou) (obr. 6) až po novodobé zárubne

► Obr. 6. Vďaka poškodeniu viditeľná konštrukcia drevenej obložkovej zárubne. Súčasť Miklóssyho továrne v Plešivci, NKP.

►► Obr. 7. Dodatočne osadený samozatvárací mechanizmus dverného krídla zn. Brano. Kostol sv. Jakuba, MPR Trnava.

a rámy oceľové alebo hliníkové. Drevené a kovové zárubne ošetrujeme nátermi tak ako dverné krídla.

Osobitnú pozornosť treba venovať kamenným portálom a kamenným architektonickým článkom okolo vstupov. Tie sa nečistia od vápenných náterov a nesmú sa natierať ani paronepriepustným (syntetickým alebo olejovým) náterom, pod ktorým by sa materiál začal časom rozpadáť. Ich oprava sa musí zveriť do rúk skúseného remeselníka⁸ – kamenára alebo reštaurátora, podľa podmienok rozhodnutia KPÚ.⁹ Ich hmota je často zasolená a je nutné ich odsolenie, petrifikácia a hydrofobizácia (viac pozri v: [Kameň a kamenné stavby](#)).

3.3. KOVANIE

Súčasťou dverného krídla je kovanie, ktoré slúži na spevnenie, umožňuje krídla otvárať, zatvárať, zaistovať ich v zavretej alebo otvorenej polohe, alebo ich uzamykať. Spevňovacie prvky, zatváracie mechanizmy, závery, zástrče, petlice a pod. mohli byť drevené, alebo vyhotovené z kovu – železa, mosadze, bronzu, liatiny, zliatin, ocele, podobne ako kľučky, držadlá, klopadlá, uzamykacie mechanizmy, háčiky, kľúčové štítky, závesy, samozatváracie mechanizmy (obr. 7) a pod. Na umožnenie pohybu vstupnej výplne sa používali kovové pánty. Závesový pánt je tvorený čapom (trňom) umiestneným na ostení alebo v zárubni, na ktorý sa nasadzuje pánt upevnený na pohyblivej časti vstupnej výplne (zakončený aj formou objímky). Obe časti mohli byť vo forme objímok, do ktorých sa zasunul voľný kolík. Pánty a ďalšie kovové časti mohli byť bez krycieho náteru (kovania z hodnotných materiálov – bronzové, mosadzné a i.), s náterom čiernou matnou kováčskou farbou, ošetrené lanovým olejom, alebo sa natierali krycou farbou ako zárubňa alebo dverné krídlo. Časti vystavené poveternostným podmienkam sa proti korózii upravovali aj pocíno-

►► Obr. 8., 9. Novodobý výrobok – štítok, kľučka a krabicový zámok na interiérových dverách. Mestská veža, MPR Trnava.

vaním, vypaľovali s konzervačnými prostriedkami a pod. Novodobé povrchové úpravy a opatrenia proti korózii – viac pozri v: [Kovové konštrukcie](#).

Typ a tvarovanie pántov sú slohovo určujúcim prvkom, aj keď je potrebné mať na zreteli možnosť ich sekundárneho používania. Zámky mali pôvodne nekrytú mechaniku, neskôr sa mechanika uzavrela do tzv. krabice – krabicové zámky (obr. 8, 9), najmladším typom sú zámky zapustené do hmoty dverného krídla.

⁸ S doloženými skúsenosťami a pozitívnymi referenciami s obnovou výplní a pod.

⁹ VOŠKOVÁ, K. *Anatómia historického domu*. Banská Štiavnica: Spolok Banskej Štiavnice '91, 2011, s. 133. ISBN 978-80-970219-4-8.

4. PAMIATKOVÝ VÝSKUM

Ak sa v objekte pripravuje obnova dverných výplní, KPÚ v rozhodnutí určí, či sa má vykonať pamiatkový výskum.¹⁰ Ten môže byť cielený na stavebné otvory a výplne – ich historický vývoj a inventarizáciu. Pri bežných stavebných aktivitách môžu byť mnohé súvislosti prehliadnuté alebo pamiatkovo hodnotné výplne otvorov nedocenené, preto je dôležité, ak o tom rozhodne KPÚ, aby sa na objekt pred začatím stavebných prác zamerlal odborník s osvedčením o odbornej spôsobilosti na vykonávanie pamiatkového výskumu. Pri výplniach stavebných otvorov sa na prípravu obnovy najčastejšie vykonáva architektonicko-historický výskum, ktorý môže byť doplnený o chemicko-technologický rozbor. V prípade mimoriadne cenných výplní, ktoré sa majú reštaurovať, sa spracováva reštaurátorský výskum. Viac pozri v: [Reštaurovanie výtvarných súčastí architektúry](#).

Pamiatkový výskum overí pamiatkové hodnoty prvku a na základe tvaru, dekorácií, konštrukčného alebo farebného riešenia určí datovanie prvku. Môže uviesť vývoj dverí do súvislosti so stavebným vývojom objektu. Súčasťou systematickej inventarizácie dverných výplní má byť označenie, popis a obrazová dokumentácia (fotografia alebo skica) jednotlivých prvkov. Cieľom pamiatkového výskumu je zistiť konštrukčné riešenie výplne, postupné úpravy a zásahy, stratigrafiu náterov a určiť jeho optimálnu ochranu a návrh pamiatkovej obnovy. Pamiatkový výskum a inventarizácia prvkov sú podkladom pre rozhodnutie, ktoré prvky sa majú zachovať a chrániť a ktoré, v prípade rizika poškodenia pri stavebných prácach na obnove objektu, demontovať a uložiť.

Závesy a výplne bývajú niekedy druhotne využité, napr. v účelových hospodárskych stavbách (obr. 10), preto nemusí korešpondovať datovanie zárubne a úpravy ostenia s datovaním výplne otvoru. Keďže výplne mohli byť v minulosti odstránené a otvory zaslepené, pamiatkový výskum má zistiť všetky stopy po osadení, drážky, otvory v ostení v mieste pôvodných petlíc, kľučiek a štítkov (obr. 11) a pod.

►► Obr. 10. Sekundárne využité dverné krídlo na hospodárskom objekte, úprava krídla na iný rozmer stavebného otvoru, Plavecké Podhradie.

►► Obr. 11. Stopy po pôvodnej/ predchádzajúcej kľučke. Kostol sv. Jakuba, MPR Trnava.

¹⁰ § 35 pamiatkového zákona.

5. PREDMET A ROZSAH PAMIATKOVEJ OCHRANY

Základným cieľom pamiatkovej ochrany je zachovať historický originál. U vstupov a ich výplní je nemenej dôležité aj zachovanie ich funkčnej podstaty. Identifikáciou pamiatkových hodnôt sa stanovujú limity možných úprav a zmien pri plánovaní obnovy jednotlivých prvkov v kontexte celého objektu.

Vstupná výplň môže disponovať rôznymi pamiatkovými hodnotami – historickou (vek a i.), spoločenskou (jedinečnosť – malý počet zachovaných dverí z daného obdobia; vzťah s významnou osobnosťou a i.), architektonickou (výnimočné architektonické riešenie a i.), technickou (ojedinelosť technickej koncepcie a i.), výtvarnou, umelecko-remeselnou hodnotou a pod.¹¹ Prevažná väčšina týchto hodnôt nie je reprodukovateľná a pri strate historického originálu dochádza k ich nenahraditeľnému zániku. Spoločnosť tak prichádza o cenné informácie a doklady remeselných a technických zručností našich predkov.

Predmetom ochrany sú:

- konštrukcia dverí,
- rozmer (proporcia) – otvoru aj výplne,
- tvar a členenie,
- profilácia,
- použité materiály,
- povrchové úpravy a farebnosť,
- zasklenie a spôsob jeho uloženia,
- mechanizmus otvárania, zatvárania a uzamykania (skrytý i viditeľný),
- kovanie (kľučky, štítiky, zámky, závary, petlice, závesné mechanizmy, stužujúce prvky, samozatváracie mechanizmy a pod.),
- zárubňa, úprava ostenia,
- ďalšie prvky, napr. mreže,
- hĺbka a spôsob uloženia výplne v murive,
- poloha dverí,
- smer otvárania.

Vyššie spomenutá špecifikácia prvkov má odlišnosti typické pre rôzne slohové obdobia. Zásadu zachovania autentickej výplne netreba vzťahovať len na najstaršie prvky, ale je nutné ju uplatňovať taktiež na prvky mladšie, ktoré boli osadené počas historických úprav stavby. Je potrebné chrániť aj pamiatkovo hodnotné výplne z obdobia modernej architektúry 20. storočia (obr. 12 - 15), viac pozri v: [Moderná architektúra](#).

► Obr. 12. Dom umenia, Bratislava, 1958 - 1965.

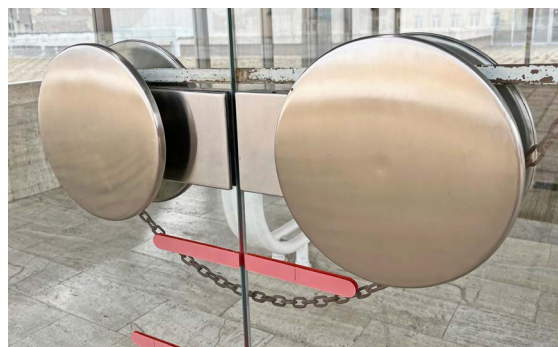
►► Obr. 13. Dom umenia, Bratislava, 1958 - 1965.

► Obr. 14. Obchodný dom Prior, Bratislava.

►► Obr. 15. Obchodný dom Prior, Bratislava.

¹¹ § 2 ods. 2. pamiatkového zákona.

6. DOKUMENTÁCIA

O nutnosti spracovať prípravnú dokumentáciu obnovy vstupných výplní rozhoduje KPÚ. Prípravná dokumentácia má byť spravidla spracovaná v grafickej a textovej časti a má presne špecifikovať rozsah a spôsob obnovy, technologický postup prác s vykreslením, resp. vyznačením prvkov určených na výmenu, s rozkreslením charakteristických detailov, ktorých sa obnova týka. Keď sa v priebehu obnovy preukážu nezvratné poškodenia hmoty originálu, ktoré pred začatím obnovy nebolo možné zistiť, je nutné informovať príslušný KPÚ, ktorý rozhodne o ďalšom postupe.

Pri zachovaní pôvodných dverí a brán dochádza pri ich obnove často k výmene niektorých súčastí a takmer vždy k obnove povrchových úprav a náterov. V kontexte zachovania znalostí o kultúrnom dedičstve je dôležitá podrobná dokumentácia ich pôvodného skutkového stavu. Je potrebné venovať pozornosť aj starším dokladom stavebného vývoja výplne – stopám po konštrukciách, ktoré boli odstránené alebo zaslepené. Pri postupnom znižovaní počtu zachovaných originálov výplní má dokumentácia skutkového stavu rozhodujúci význam pre zachovanie poznatkov o týchto prvkoch.

Dokumentáciu skutkového stavu originálnej výplne je nutné v prípade jej výmeny, na náklady vlastníka požadovať pri NNKP aj pri nehnuteľnostiach v PÚ. Fotodokumentácia je nepostačujúcim podkladom.

Dokumentácia skutkového stavu musí obsahovať:¹²

- identifikačné údaje – označenie lokality, stavby, adresu, parcelné číslo, územnú ochranu, číslo NNKP podľa ÚZPF,
- druh a kontinuálnosť prevádzky,
- datovanie a slohové určenie,
- opis dverí, brán a mreží s grafickým vyznačením v pôdoryse alebo pohľade, druh a farba vrchnej vrstvy náteru výplne aj zárubne alebo popis inej povrchovej materiállovej úpravy – pri interiérových dverách čalúnenie, tapeta, intarzia a pod.,
- popis konštrukcie zárubne aj krídla, osadenie a vzťah k osteniu muriva,
- pohľady na rub aj líc výplní s vyznačením smeru otvárania, vodorovné a zvislé rezy, všetko v mierke 1 : 10,
- popis druhu a zhotovenia zasklenia, spôsob jeho uloženia, mechanické zaistenie a tesnenie s rámom,
- kovanie, oplechovanie, mreže, zatváracie a uzamykacie mechanizmy, samozatváracie mechanizmy (aj keď boli namontované dodatočne) – ich materiály a povrchové úpravy, odlišnosti vo farebnej úprave voči krídlu,

- detaily – rezy a pohľady na kovania, ozdoby a ďalšie špecifické znaky, vyhotovujú sa v mierke 1 : 1, pričom je potrebné venovať pozornosť profilácii, spôsobu upevnenia, kotvenia, spôsobu spojenia jednotlivých drevených a kovových prvkov,
- ak sa na niektorej časti konštrukcie alebo výplne nachádza označenie výrobcu (značka, firemný názov a pod.), je ho vhodné tiež zdokumentovať,
- pozornosť venovať aj starším dokladom stavebného vývoja výplne – stopám po konštrukciách, ktoré boli odstránené alebo zaslepené.

Grafická výkresová dokumentácia musí byť podrobne okótovaná (základné rozmery sú nepostačujúce) a s uvedenou mierkou. Textová a grafická dokumentácia musí byť doplnená fotografickou dokumentáciou celej výplne ako aj jednotlivých detailov. Pri fotografovaní je potrebné dbať na správne osvetlenie a fotografie vyhotovovať vo vysokom rozlíšení.

Pri realizácii opravy alebo obnovy dverí je nutné ešte pred demontážou jednotlivé časti označiť spolu s grafickým vyznačením v pôdoryse alebo pohľade, aby sa prvky dali ľahko identifikovať a pri opätovnom zavesení sa dostali späť na pôvodné miesto.

Pri obnove reštaurovaním sa reštaurátorská dokumentácia spracúva v dvoch stupňoch:

- správa z reštaurátorského výskumu a návrh na reštaurovanie,
- dokumentácia vykonaných reštaurátorských prác.¹³

Štruktúru a obsah reštaurátorských dokumentácií upravuje vykonávacia vyhláška Ministerstva kultúry Slovenskej republiky č. 253/2010 Z. z., ktorou sa vykonáva pamiatkový zákon.

¹² Príklady projektovej dokumentácie – zamerania, zakresľovania, popisovania, detailov a i. je možné nájsť napr. v publikáciách: CHOVANOVÁ, I., NIŽŇANSKÁ, A. *Premeny historických okien & dverí*. Banská Štiavnica: Občianske združenie Spolok Banskej Štiavnice '91, 2006. SCHUBERT, A. *Průzkum, dokumentace a inventarizace výplní okenních a dveřních otvorů*. Praha: Národní památkový ústav, 2014. ISBN 978-80-86516-77-6.

¹³ § 33 ods. 5, pamiatkového zákona.

7. DIAGNOSTIKA STAVEBNOTECHNICKÉHO STAVU

Na jednom objekte sa spravidla vyskytuje celý rad dverí, ktoré môžu byť v rozličnom technickom stave. Pred obnovou sa pri diagnostike stavebnotechnického stavu zisťuje fyzický stav, v akom sa prvok nachádza, čím sa vytvoria podklady pre návrh obnovy. Zdokumentujú sa deformácie a deštrukcie, určí sa ich príčina, rozsah a stupeň poškodenia. Urobí sa návrh na odstránenie príčiny alebo jej elimináciu a návrh sanácie.

V prípade, že sú zanedbanou údržbou poškodené nosné konštrukcie okolo stavebného otvoru, je potrebné k diagnostike privolať statika.

Pri diagnostike sa zisťuje:

- otvárateľnosť krídla, funkčnosť kovaní (závesov, uzamykacích mechanizmov a pod.),
- pri exteriérových výplniach odtokanie dažďovej vody,
- pri sklenej výplni pevnosť prichytenia skla (vypadnutý tmel), celistvosť zasklenia (praskliny, chýbajúce tabuľky),
- pri drevených prvkoch prítomnosť drevokazného hmyzu, húb a plesní,
- stav náteru zárubne, krídla a kovaní,
- pri kovových prvkoch korózia alebo iné narušenie povrchu materiálu.

Objektívnou analýzou a posúdením celkového stavebnotechnického stavu dverí sa vytvoria podklady pre návrh na obnovu – údržbu, opravu, iné opatrenia alebo v poslednom (krajnom) prípade nutnosť ich výmeny za kópiu. Údržbou pamiatok sa zaoberá Metodika výpočtu navýšenia nákladov zásahu do pamiatky z dôvodu rozhodnutia Pamiatkového úradu SR, viac pozri v: [Metodika C, 3.2 Systém monitoringu údržby pamiatok](#).

Technickú diagnostiku stavu nehnuteľných NKP v spolupráci s ich vlastníkmi a správcami robí Pamiatkový úrad SR v rámci projektu Pro Monumenta – prevencia údržbou. Prostredníctvom projektu sa zlepšuje poznanie o aktuálnom stave NNKP, na mieste sa odstraňujú ich drobné poruchy a zároveň sa zlepšuje informovanosť vlastníkov či správcov nehnuteľného kultúrneho dedičstva na Slovensku o možnostiach a potrebe ich údržby.¹⁴

¹⁴ Zdroj a viac informácií: <http://www.promonumenta.sk/> [cit. 10. augusta 2023]

8. SPÔSOBY OCHRANY A OBNOVY

Primárnym cieľom každej obnovy je zachovať autentické prvky a konštrukčné riešenia, ideálne na pôvodnom mieste. O spôsobe obnovy rozhodne KPÚ, ktorého odborný pracovník vyhodnotí pamiatkové hodnoty prvku, ktoré vychádzajú z pamiatkového výskumu, a vyhodnotí výsledky diagnostiky stavebno-technického stavu vrátane rozsahu a príčin poškodenia, súčasných remeselných (alebo reštaurátorských) možnostiach a podmienkach, ktorým bude prvok naďalej vystavený na pôvodnom mieste.

8.1. ÚDRŽBA A PREVENTÍVNA OCHRANA

Periodicita údržby dokáže predĺžiť životnosť drevených prvkov o celé desaťročia až stáročia. Náklady spojené s pravidelnou údržbou nie sú zďaleka také vysoké ako výmena pôvodných prvkov za nové formou kópie alebo historizujúcich novotvarov (pričom kvalita nových výrobkov je s kvalitou historických neporovnateľná po materiálovej aj umelecko-remeselnej stránke). Údržba sa pre NNKP, ale aj všeobecne pre historické objekty, stáva veľmi dôležitým faktorom, ktorý dokáže zaistiť, aby prvky plnili svoju funkciu dlhodobo bez nutnosti komplexnej výmeny. To je ekonomické a zároveň šetrné k životnému prostrediu, ktoré sa nezatažuje výrobou a dopravou nových prvkov.

Podstatná je základná údržba ako očistenie od prachu, sezónne čistenie, napr. po zimnom období. Ak majú dvere alebo brána plniť svoju funkciu, je dôležitá kontrola stavu ich závesov, zatváracích a uzamykacích mechanizmov. Kovové časti je potrebné zbavovať hrdze, pohyblivé časti kovania je potrebné natierať vazelinou alebo grafitovým práškom, prípadne obnovovať krycie nátery.

Zvýšenej záťaži podlieha spodná časť portálu a krídla dverí alebo brány otočené do exteriéru, ktoré sú najviac vystavené poveternostným vplyvom, účinkom vody a zataženiu prevádzkou. Pri drevnej hmote je nevyhnutné kontrolovať celistvosť náterov a pravidelne ich obnovovať, jedine tak sa zabráni poškodeniu drevnej hmoty vplyvom poveternostných podmienok, vplyvom napadnutia drevokazným hmyzom, hubami a i. Ak nie je potrebné staré nátery odstrániť, stačí povrch obnoviť ľanovým olejom, pretože pigment na povrchu zostáva, ale ľanový olej po niekoľkých rokoch pôsobením ultrafialového žiarenia zoxидуje. Pri kovových materiáloch je nutné kontrolovať koróziu a iné porušenia materiálu.

8.2. METÓDY PAMIATKOVEJ OBNOVY

NNKP alebo jej časť je možné premiestniť (aj dočasne) len na základe rozhodnutia KPÚ.¹⁵ To sa týka aj výplní, ktoré sú evidované ako výtvarné súčasti architektúry.

V rámci individuálnych opráv je nutné dbať na to, aby sa nenarušila pamiatková hodnota celého prvku.

Na NNKP má aj drobné opravy vykonávať skúsený remeselník alebo umelecký remeselník (pri drevených výplniach stolár, pri kovových výplniach a prvkoch kováč alebo zámočník) a musia byť konzultované s KPÚ. Výsledok závisí od schopností a kompetencií vlastníkom zvoleného dodávateľa, pričom výber dodávateľa nemôže KPÚ ovplyvniť priamo, určí však požiadavky na dodávateľa (skúsenosti, pozitívne referencie s obnovou výplní a pod.).

OPRAVA

Opravu pôvodných výplní je potrebné uprednostniť pred osadením kópií alebo iných historizujúcich výrobkov. Oprava pomôže udržať prvok v jeho pôvodnej primárnej polohe, čo je cieľom ochrany pamiatkového fondu. Remeselná alebo umelecko-remeselná oprava je pri výplniach stavebných otvorov najbežnejšie volený spôsob opravy, ak nedošlo k jeho zásadnému poškodeniu. Pozostáva spravidla z obnovy povrchovej úpravy a opravy menších mechanických defektov, opravy alebo doplnenia kovania. Je potrebné, aby ju vykonávali remeselníci alebo umeleckí remeselníci so skúsenosťami v oblasti historických stavieb, aby používali tradičné materiály a dodržiavali pôvodné technologické postupy, ktoré sa k nim viažu. Tradičný materiál má charakteristické vlastnosti (napr. vzhľad, spôsob starnutia, získavanie patiny), ktoré pomáhajú zachovať autentický výraz stavby. Celkové pôsobenie narúšajú i nevhodne použité detaily, napr. skrutky s krížovým zárezom a i. Na historických drevených bránach a dverách boli kovové spoje spravidla zapustené a prekryvali sa drevenou zátkou, prispôsobenej okolitej drevnej hmote.

Hodnotné náterové vrstvy, ktoré určí stratigrafia náterov, sa snažíme zachovať. Pri miernom poškodení dvere očistíme a lokálne prebrúsime jemným brúsnym papierom a opatríme novým náterom, čo im zabezpečí pôvodný vzhľad a funkčnosť.

Pod krycou farbou sa dajú skryť aj opravy drevnej hmoty, tmelenia alebo doplnenia poškodených častí.

Popraskané a odlúpnuté nátery bývajú častým dôsledkom zanedbania pravidelnej údržby alebo predchádzajúceho použitia nevhodnej syntetickej farby, ktorá nie je kompatibilná s olejovými nátermi, od ktorých sa časom začne odlupovať. V tom prípade je vhodné všetky náterové vrstvy odstrániť, ošetriť drevnú hmotu ľanovým olejom a naniesť novú kryciu farbu na báze ľanového oleja v dvoch až troch vrstvách. Pri odstraňovaní sa náter nahrieva teplovzdušnou pištoľou alebo infražiaričom a postupne sa oškrabáva mechanicky škrabkou, príp. skalpelom, v smere vlákien dreva, aby sa nepoškodila drevná hmotka. Ak sa pri čistení podarí dostať na najspodnejšiu ľanovú vrstvu, nie je potrebné ju odstrániť, môže sa ponechať. Pri odstraňovaní náterov je vhodné zachovať stratigrafiu náterov na vhodnom nenápadnom mieste, napr. na bočnej strane profilu, ako informáciu pre ďalšie generácie.

15 Viac o premiestňovaní NKP pozri pozri v § 24 pamiatkového zákona.

Na zachovanie drevených historických povrchov nie sú vhodné úpravy frézovaním, ani strojovým brúsením, pretože v sebe nesú riziko stenčovania materiálu, stratu povrchových úprav, ako aj stratu historických stôp opracovania. Nie je vhodné chemické odstraňovanie náterov, napr. lúhovanie hydroxidom sodným, ktorý vymýva živicu a jeho zvyšky zostávajú napustené v dreve, v dôsledku čoho nový náter nemusí dobre priľnúť. Drevo lúhovaním zväčší svoj objem a dochádza k zničeniu pôvodných profilácií. Nevhodné sú tiež úpravy pieskovaním, ktoré zbrusuje hrany profilov. Mäkkšie drevo je na uvedené metódy čistenia viac citlivé. Odstrániť jednotlivé vrstvy poškodených farebných náterov možno tiež pomocou laseru, ktorý vie odstrániť okrem farieb aj hrdzu, koróziu, tmel a organické nečistoty. Táto čistiaca metóda je precízna a ekologická a pri správnej adjustácii veľmi efektívna.

O reštaurátorských postupoch odstraňovania náterov viac pozri v: [Reštaurovanie výtvarných súčastí architektúry](#).

Dôležité je venovať pozornosť oprave a nastaveniu kovaní, ktoré môžu byť dlhodobým používaním zodraté, poohýbané alebo natreté nevhodným či neodborne realizovaným náterom.¹⁶ Kovové časti (železné alebo ocelové) možno čistiť chemicky alebo mechanicky. Pri chemickom čistení je nutné prvok demontovať a ponoriť do roztoku vody a hydroxidu sodného. Pri mechanickom čistení sa prvok oklepáva kladivkom, oškrabuje kovovou škrabkou a prebrusuje jemným brúsny papierom. Po očistení sa kovové časti natrú lanovým olejom, po uschnutí prípadne aj farbami (závesy).¹⁷ Mosadz, bronz, liatinu a iné zliatiny nie je možné čistiť agresívnymi látkami, čistia sa špeciálnymi prípravkami na ušľachtilé kovy alebo špeciálnymi drôtenými kefami a i. Častá je aj výmena kovových prvkov, ktorým skončila životnosť a nie je možné zaistiť ich ďalšiu funkčnosť. Ak je kovanie odlomené či zničené, je vhodná spolupráca so zámočníkom, ktorý historické kovanie opraví alebo vytvorí nový prvok, pri ktorom je vhodné postupovať formou kópie.

Ak má dverné krídlo sklenenú výplň, je vhodné doplniť vypadané a zvetrané tmely. Staré tmely sa pri odstraňovaní nahrievajú infražiaricmi, pričom sklenené tabule je potrebné chrániť pred prasknutím mokkými textíliami. Na odstraňovanie tmelov nie je vhodné používať teplovzdušnú pištoľ, keďže lokálny prúd horúceho vzduchu môže spôsobiť prasknutie skla, ktoré sa snažíme chrániť a ponechať v pôvodnej pozícii. Sklá môžu byť cenné pre svoje špecifické vlastnosti, napr. ručne vyrábané sklenené platne majú mierne zvlnený povrch.

DOPLNENIE

V prípade poškodennej alebo chýbajúcej časti dverného krídla sa dá pristúpiť k obnove – doplneniu, protézovaniu častí a spojov v lokálnom rozsahu, utesneniu trhlín v drevnej hmote a pod. Po odstránení starých náterov sú viditeľné všetky poškodenia drevnej hmoty, ktoré najčastejšie vznikajú prevádzkou, opotrebením alebo pôsobením poveternostných vplyvov. Pri dverách sa chýbajúce časti krídla, rámu alebo kaziet doplnia podľa zachovaných častí konkrétneho prvku. Týmto spôsobom sa zachrá-

ni zachovaný originál, ktorý naďalej bude plniť svoju funkciu a autentická hmota sa zachová v najväčšej možnej miere.

Ak je poškodená plocha menšia, nedokonalosti a lokálne poškodenia sa zatmelia stolárskym tmelom (s obsahom drevnej múčky). Pri väčšej ploche sa poškodená časť vypílí pílkou, zarovná dlátom alebo odfrézuje a doplní sa kúskom nového dreva, ktoré sa skryje pod krycím náterom. Nové drevo sa vkladá vždy o niekoľko milimetrov väčšie, aby zostal dostatok hmoty na opravovanie a prispôbenie profilu originálu. Na doplnenie je najvhodnejšie použiť drevo rovnakého druhu (ideálne aj veku), ako je historický originál. Ak takéto drevo nie je k dispozícii, je vhodné použiť drevo rovnakej tvrdosti, môže sa využiť zásada použitia dreva s podobnou hustotou letokruhov a umiestnenie korešpondujúce s ich pôvodným smerovaním. Drevo musí byť zdravé a vysušené. Doplnenie je potrebné vyhotoviť tak, aby následným používaním nedochádzalo k obrusovaniu priľahlých plôch historickej konštrukcie. Nové časti sa spravidla zjednotia s pôvodnou konštrukciou moridlom alebo náterom, aby nebolo narušené vnímanie celkovej podoby.

Pri obnove dverí musí byť zvesené krídlo riadne označené, bezpečne uložené a chránené proti poškodeniu. Pevne zabudované prvky (napr. zárubne) musia byť pri ostatných stavebných prácach chránené obložiením.

Chýbajúce alebo rozbité tabule zasklenia je nutné vymeniť. Pri novom zasklení treba dbať na hrúbku materiálu, štruktúru povrchu, farebnosť a pod. Ak sa má poškodená historická sklená výplň vymeniť za nové sklo, spravidla je potrebné upraviť drážku a profily na jeho vloženie, keďže sa dnešné tabuľové sklo vyrába v štandardných hrúbkach, ktoré sú oproti historickému sklu hrubšie. Sklo vyrobené tradičnými metódami alebo vo výzore historického skla s nerovným povrchom, je zriedkavo dostupné a drahé, pri významných NNKP je vhodné zvážiť jeho použitie. Vždy zostáva na individuálnom posúdení konkrétnej situácie KPÚ, či je obnova pôvodnými materiálmi a technológiami reálna, alebo sa použije nový materiál.

Časté sú požiadavky na úpravy dverných výplní na objektoch NKP, ktoré prechádzajú obnovou a mení sa ich funkčné využitie. Prioritou je dvere zachovať na pôvodnom mieste. Ak vznikla požiadavka na výmenu kľučky, dopĺňanie zámkov a pod., ideálne je urobiť identickú kópiu. Ak to nie je možné, často je jednoduchý novotvar lepší ako historizujúca napodobenina sériovej výroby. Je nutné, aby každý prípad individuálne posúdil KPÚ, keďže nie je možné určiť univerzálne riešenie platné pre všetky situácie.

KÓPIA

Ak je rozsah a stupeň poškodenia originálu nezvratný a nedá sa zachrániť na pôvodnom mieste, možno pristúpiť k obnove formou kópie. V prípade, že zachované dvere sú pamiatkovo hodnotné, ale nevyhovujú z iných dôvodov (akustických, protipožiarnych), je potrebné preferovať súhrn opatrení, ktorý by dané požiadavky naplnil bez nutnosti výmeny pôvodného prvku za kópiu.¹⁸ Výmena zachovaných pamiatkovo hodnotných dverí za kópiu by mala byť tým posledným riešením.

16 Academia Istropolitana Nova, ref. 6, s. 46.

17 Academia Istropolitana Nova, ref. 6, s. 48-49.

18 Viac pozri v: [Protipožiarna ochrana](#) a norma STN 73 0834: 2010, *Požiarna bezpečnosť stavieb. Zmeny stavieb*.

► Obr. 16. Dvere
– krídlo aj kamenný
portál v pozícii
muzeálneho
exponátu. Stará
radnica, Bratislava.

Pri posudzovaní zámeru na výmenu originálu za kópiu je dôležité zdôvodnenie, prečo je možné akceptovať jeho odstránenie. Podkladom na argumenty môže byť zlý stavebnotechnický stav, poškodenie požiarom, koniec životnosti prvku, keď už ani odbornou opravou nie je možné zaistiť jeho dostatočnú a dlhodobú funkčnosť. Kópia musí zachovať všetko, čo je predmetom ochrany originálu (viac pozri v: [5. Predmet a rozsah pamiatkovej ochrany](#)). Najčastejšie sú to identický materiál a jeho povrchové úpravy, farba, tvar, rozmery, členenie, profilácia, spôsob upevnenia, osadenie v otvore. Ak je drevná hmota pôvodných dverí, brány alebo vrát poškodená, dá sa vyrobiť kópia s využitím pôvodných kovových častí (závesy, kľučky, klopadlá, mreže a pod.). Je potrebné, aby kópia zachovávala pôvodný spôsob vyhotovenia, konštrukčného riešenia, spojov a materiálov, pretože tak zachováваме dokumentáciu vývoja prvku v kontexte obdobia jeho vzniku. Redukcia týchto požiadaviek môže byť odôvodnená napr. nedosiadnutelnosťou identického spôsobu výroby v súčasnosti alebo náhradou pôvodnej technológie za novú (napr. náhrada ručného spracovania dreva strojovým, rozdiel vo vstupnej surovine a technológii obrábania kovu, nedostupnosť žiarového zlátenia a pod.).

Dozdržanie pôvodného vzhľadu a technický spôsob zhotovenia majú veľký význam pri NKP a v PÚ. Zachovanie adekvátneho konštrukčného riešenia a architektonickej formy ovplyvňuje pri vonkajších dverách výraz stavby a pri vnútorných dverách vnímanie interiéru. Ak by niektoré suroviny neboli v súčasnosti dostupné alebo boli dostupné za vysoké cenové náklady, je potrebné situáciu individuálne zvážiť podľa významu obnovovanej pamiatky. V nevyhnutných prípadoch je možné použiť materiály, ktoré sú svojím vzhľadom a materiálovým zložením čo najbližšie materiálom pôvodným. Nový prvok by mal pôsobiť vizuálne jednotne. V rámci ľahkého rozlíšenia exaktnej kópie od originálu je vhodné kópiu doplniť letopočtom. Vročenie nesmie narušiť celkové vnímanie prvku.

Objekt, ktorý je súčasťou pamiatkovej rezervácie alebo pamiatkovej zóny, ale nie je vyhlásený za NKP, dotvára kontext prostredia. Preto pri obnove alebo výmene výplní je potrebné presne určiť a konkrétne vymenovať, ktoré parametre je nutné zachovať (napr. materiál, farbu, rozmery, členenie, profiláciu, spôsob osadenia, kovanie, kľučky, uholníky) a ktoré parametre je možné zmeniť (napr. druh dreva, pri sklenej výplni použitie izolačného dvojskla a pod.).

V prípade výmeny historickej vstupnej výplne za kópiu je potrebné skutkový stav zdokumentovať – opisom a graficky (viac pozri v: [6. Dokumentácia](#)). Táto dokumentácia spolu s popisom všetkých dôležitých charakteristík môže slúžiť ako podklad na výrobu nových dverí, aby sa zamedzilo riziku nevhodného zhotovenia kópie. Ak je pôvodná výplň historicky významná, jej originál sa uloží v priestoroch pôvodnej NNKP (výplň je možné v objekte zachovať v pasívnej pozícii) alebo v depozitári.¹⁹ V prípade výplne mimoriadnej hodnoty sa môže chrániť ako hnutelná NKP alebo deponovať do zbierkového fondu múzea alebo galérie a chrániť ako zbierkový predmet (obr. 16).

19 Na Slovensku v súčasnosti chýba centrálny depozitár, niektoré KPÚ majú vlastný depozitár, ale nie vždy na to majú postačujúce a vhodné priestory. Povinnosťou vlastníka by malo byť uschovanie výplní, ak o tom KPÚ rozhodne.

REKONŠTRUKCIA ZANIKNUTEJ PODOBY

Chýbajúce alebo zaniknuté výplne je možné vyrobiť podľa ostatných prvkov, ktoré sú v objekte zachované. Ak sa v objekte staršie prvky nezachovali, a to ani vo funkčnej, ani v nefunkčnej polohe (napr. odložené na povale), archívny výskum preverí existenciu projektovej dokumentácie, príp. fotografií, ktoré zachytili stav pred zánikom alebo výmenou výplne. Kópiu je možné vytvoriť aj na základe dobových regionálnych a historických analógií s obdobnou architekúrou, príp. na základe opodstatnenej hypotézy o pôvodnom vzhľade objektu. Zamurovanie otvorov, v ktorých nie je zachovaná výplň, je neprípustné. Otvory dotvárajú architektonické a výtvarné riešenie stavby, zachovávajú rytmus fasády a tektoniku objektu.

Pri historických prvkoch je vhodné rešpektovať všetky vývojové etapy, ktoré utvárajú ich historický vývoj a premeny v čase. Požiadavka na návrat k staršiemu nezachovanému stavu výplní nie je vždy dôvodom na likvidáciu a výmenu zachovaných výplní. Rekonštrukciu staršej podoby je potrebné starostlivo a individuálne zvážiť, napr. v situácii keď boli pôvodné výplne nahradené novodobými/súčasnými a tie narušujú celkové vnímanie stavby, architektonický koncept objektu, integritu fasády, interiérov a pod. Ak sa pripravuje obnova výplní a je oprávnený dôvod na odstránenie novodobých prvkov, ktoré poškodzujú celkové pôsobenie architektonického diela alebo historického prostredia, ktorého je objekt súčasťou, je nutné preferovať návrat k pamiatkovo adekvátnej forme výplne. Na to je potrebné preštudovať dostupnú historickú dokumentáciu objektu a uskutočniť archívny výskum, ktorý preverí historický vývoj výplne a jeho poslednú pamiatkovo hodnotnú formu. Ak takáto dokumentácia neexistuje, postupuje sa formou dobovej regionálnej analógie. Vo všeobecnosti je vhodné, aby výplne korešpondovali so slohovým výrazom stavby. Nové dvere je praktické označiť vročením. Sklobetón, vitráže, brúsené sklo, dymové sklo a pod.

sa použijú len na mieste, kde je to historicky doložené alebo opodstatnené.

Ak sa na objekte nachádza niekoľko typov výplní, ich zjednotenie nie je z hľadiska ochrany pamiatkového fondu prioritou. Rozmanitosť zachovaných foriem je dôsledkom historického vývoja stavby a súčasťou jej kultúrnej hodnoty. Výplne dverí sa odlišovali v závislosti od dôležitosti priestoru, ktorý za nimi nasledoval, a to nielen výtvarným spracovaním, ale aj rozmermi. Podstatná je aj poloha dverí, ktorá je výrazom orientácie v dispozícii a vyjadrením vzájomnej hierarchie miestností. Až obdobie normalizácie prinieslo unifikáciu a sériovú výrobu výplní.

NOVOTVAR

Novotvar je prípustné použiť, ak sa pôvodné výplne nezachovali a nevieme analogicky ani inak určiť ich adekvátnu formu. Výplň je vhodné riešiť minimalisticky bez použitia historizujúcich prvkov (obr. 17), aby nebolo falzifikované obdobie jej vzniku.

Ak je pôvodná dverná výplň historicky významná, jej originál sa uloží v priestoroch pôvodnej NNKP (výplň je možné v objekte zachovať v pasívnej pozícii) alebo v depozitári.

OBNOVA REŠTAUROVANÍM

Mimoriadne historicky významné prvky sa obnovujú reštaurovaním (napr. dvere tapetové, dvere zdobené intarziou, dvere s vitrážovou výplňou a pod.). Reštaurovať sa musia pamiatkovo chránené dvere, ktoré sú evidované v ÚZPF ako výtvarná súčasť architektúry. Špecifickým fenoménom prevažne v období baroka boli dvere iluzívne, ktoré iluzívnou maľbou alebo aj reliéfom dotvárali symetriu napr. fasády. Reštaurovanie môže vykonávať člen Komory reštaurátorov alebo vysoká škola v rámci študijného programu reštaurátorská tvorba uskutočňovaného v študijnom odbore reštaurátorstvo.²⁰

Obnova reštaurovaním je potrebná napr. v prípade výplní, ktoré sú rezbársky zdobené drevorezbou (obr. 5), polychrómované, dekorované intarziou, s povrchovou úpravou čalúnením alebo tapetou, ak majú detaily výplní vysokú výtvarnú kvalitu alebo ak obsahujú vitráže a i. O tom, či má byť prvok opravený umelecko-remeselným alebo reštaurátorským spôsobom rozhoduje KPÚ. Pri reštaurovaní sa využíva napr. včelí vosk, fumigácia, aplikácia insekticídov, petrifikácia v živično-toluénových roztokoch, mikrovlnné ošetrovanie, ošetrovanie ionizačnými žiareniami (gama) a i. Viac pozri v: [Reštaurovanie výtvarných súčastí architektúry](#).

►► Obr. 17. Novotvar.
Radnica, Levoča.

20 § 33 ods. 7 pamiatkového zákona.

9. ZLEPŠENIE ENERGETICKÝCH VLASTNOSTÍ

Súčasná situácia vyvíja tlak na hľadanie riešení energetických úspor aj pri stavbách, ktoré sú vyhlásené za NKP alebo sa nachádzajú v PÚ. V snahe vyhovieť aktuálnym požiadavkám na zlepšenie energetických vlastností prvkov nemusí byť riešením len celková výmena výplne za novú, ale potrebnú zmenu treba chápať ako súhrn drobných opatrení, ktorými sa zlepši tepelná bilancia objektu. Nachádzame sa v klimatickom pásme, kde sa často vytváral tzv. medzipriestor – priestor, ktorý pri vstupe do objektu pomáha vykompenzovať tepelné rozdiely medzi

vonkajším a vnútorným prostredím, hlavne v zimnom období. Zníženie tepelnej straty je možné dosiahnuť napr. aj vytvorením dvojítych dverí (čo však nie je univerzálne riešenie, je nutné, aby situáciu vždy individuálne posúdil KPÚ). Dôležité je funkčné tesnenie výplní. Na utesnenie spojov medzi výplňou a ostením sa používali prírodné materiály, napr. ovčia vlna, konope a pod. Tieto detaily ovplyvňujú aj prúdenie vzduchu a mikroklimu stavby, je preto potrebné im venovať pozornosť. Viac pozri v: [Energetická efektívnosť historických stavieb](#).

10. DOKUMENTÁCIA REALIZOVANEJ OBNOVY

Pre porovnanie stavu architektonického prvku musí vlastník zabezpečiť jeho dokumentáciu pred začatím realizácie obnovy. V priebehu obnovy je potrebné postupne dokumentovať jednotlivé etapy obnovy pôvodných dverí, vrát alebo brány – priebežne vyhotovovať fotografie, zaznamenať postup prác, použitých materiálov a technologických postupov formou sprievodnej správy a výkresovej dokumentácie. Vyhotoví sa dokumentácia skutočne vykonanej obnovy.²¹ Keď sa v priebehu obnovy preukáže nezvratné poškodenie hmoty originálu alebo nové skutočnosti, ktoré pred začatím obnovy nebolo možné zistiť, je nutné komunikovať s KPÚ, ktorý rozhodne o ďalšom postupe.

V praxi sa môžeme stretnúť s objektom, na ktorom sa pôvodné výplne nezachovali. Tvaroslovie a farbu nových výplní určí architekt alebo projektant pamiatkovej obnovy po konzultácii s odborným pracovníkom KPÚ. Pred návrhom novej výplne je potrebné preštudovať dostupnú dokumentáciu objektu, uskutočniť architektonicko-historický a archívny výskum, ktorý preverí historický vývoj výplne a jeho poslednú pamiatkovo hodnotnú formu. Ak podobná dokumentácia neexistuje, postupuje sa formou dobovej regionálnej analógie. Vo všeobecnosti je vhodné, aby nová výplň korešpondovala so slohovým výrazom fasády. Novú výplň je praktické označiť vročením.

Pri obnove reštaurovaním sa spracúva dokumentácia vykonaných reštaurátorských prác.²² Štruktúru a obsah reštaurátorských dokumentácií upravuje vykonávacia vyhláška Ministerstva kultúry Slovenskej republiky č. 253/2010 Z. z., ktorou sa vykonáva pamiatkový zákon.

²¹ § 32 ods. 15 pamiatkového zákona „Vlastník je povinný jedno vyhotovenie kompletnej dokumentácie skutočne vykonanej obnovy odovzdať bezplatne najneskôr do 15 dní od skončenia prác krajskému pamiatkovému úradu.“

²² § 33 ods. 5 pamiatkového zákona.

11. NEGATÍVNE TRENDY

Opavy a údržba sú verejnosťou často vnímané negatívne. Za efektívnejšie, rýchlejšie, jednoduchšie a modernejšie riešenie sa považuje výmena prvku, preto je nutné verejnosť stále v tejto oblasti vzdelávať. Vlastníci sa odvolávajú aj na nedostatok zdatných a skúsených remeselníkov.²³

Na veľkej časti zachovaného pamiatkového fondu boli drevené dvere najčastejšie vyrobené z mäkkého dreva, natreté lanovým olejom a krycou povrchovou farbou. Interpretácia, pri ktorej sa poškodená krycia farba odstráni a prezentuje sa drevná hmota bez krycieho náteru (v exteriéri, ale aj v interiéri), je zvyčajne chybná. Často to pre väčšie zatmelené časti ani nie je možné.

Negatívnym príkladom je, ak sa kópia pôvodnej dvernej výplne konštrukčne odlišuje od pôvodného prvku – ak len formálne, vizuálne vytvára líšty, imituje kazety a pod. Kópia sa musí aj konštrukčne zhotoviť zhodne s pôvodným prvkom.

Zmeny stavebných otvorov – zväčšovanie otvoru, zarovnanie segmentového záklenku a iné úpravy ostenia – sú neprípustné. Na výplne dverí, vstupné portály, ich ostenia a ozdobné články sa neumiestňuje reklama, oznamy, označenia a iné informačné zariadenia. Viac pozri v: [Reklama](#).

Negatívny účinok na vlastníkov NKP má komerčný tlak obchodníkov presadzovať novodobé materiály. Drevo je overený materiál, ktorý vydrží celé desaťročia aj stáročia plniť svoju funkciu, ak je vhodné a pravidelne udržiavaný. To pri novodobých materiáloch nevieme deklarovať. Majitelia historických objektov často tomuto tlaku podľahnú a pôvodné dvere vymenia za novodobé, vyhotovené často z materiálov, ktoré nie sú kompatibilné s hodnotami historického prostredia (nové drevené, dreveno-hliníkové, hliníkové, plastové a i.).

Plastové výplne sú v historickom prostredí neprípustné. Na NKP, v PÚ a v lokalitách UNESCO nie je možné používať plastové výplne vstupov.

Na drevené výplne NKP a v lokalitách UNESCO je potrebné používať masívne drevo, vylúčiť europrofil (drevený lepený profil, dreveno-hliníkový profil).

Dlhodobým problémom v našej spoločnosti je poškodzovanie cudzieho majetku (obr. 18). Na trhu sú ponúkané najrôznejšie antigrafitové nátery. Ak na miestach, kde dochádza k opakovanému vandalizmu pripustíme ich použitie, malo by sa dbať na to, aby nemenili štruktúru povrchu ani jeho vzhľad a aby boli paropriepustné (difúzne otvorené). Je dôležité podotknúť, že s týmito nátermi má trh len niekoľkoročné skúsenosti a nevieme, čo môžu spôsobiť v horizonte desaťročí.

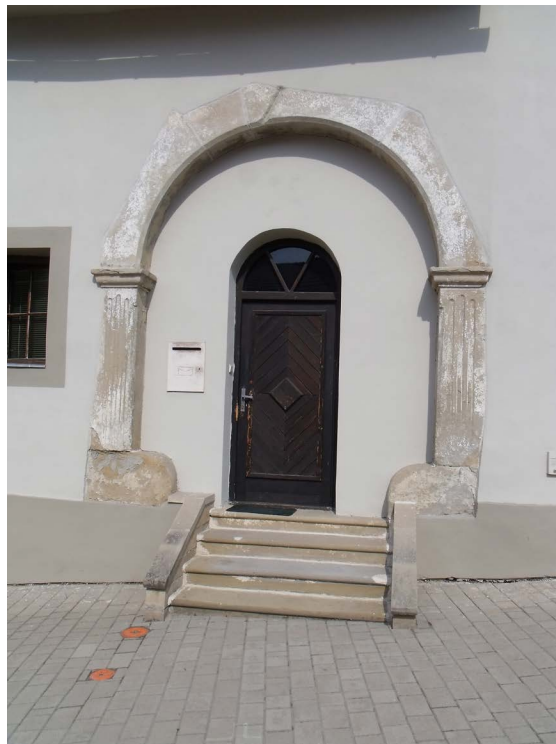

►► Obr. 18.
Vandalizmus.
Grösslingová ul.,
PZ Bratislava –
centrálne mestská
oblasť.

23 GEMBEŠOVÁ, L., IŽVOLT, P., KVASNICOVÁ, M. a spol. *Škola remesiel. Tradičné stavebné remeslá – obnova historických drevených brán*. Svätý Jur: Academia Istitopolitana Nova, 2014, s. 5. ISBN 978-80-971594-3-6.

OBRAZOVÉ PRÍKLADY

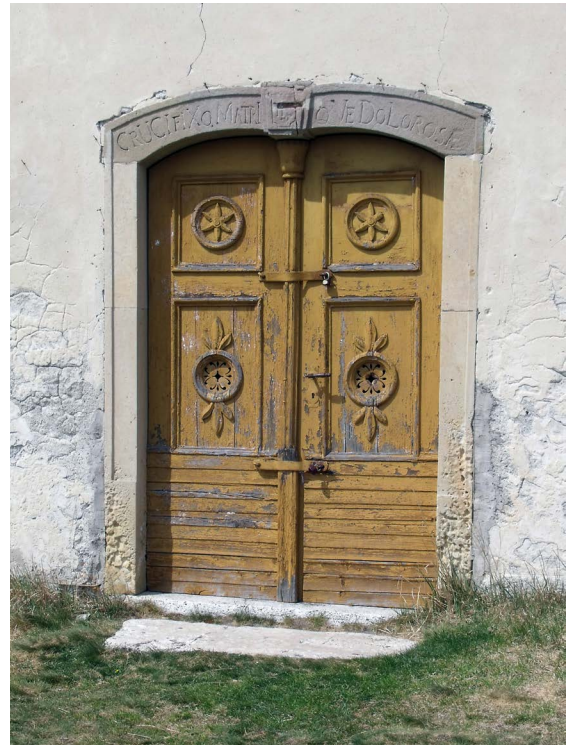
► Sekundárne úpravy výplne stavebného otvoru (obr. 19). Odstránená pôvodná brána do prejazdu, časť otvoru zamurovaná a vytvorený vchod pre peších, zmena nivelety vstupu vyrovnaná schodiskom. Narušená proporcia portálu.

► Vstupné dvere do bytového domu (obr. 20). Zanedbaná údržba, poškodená celistvosť krycieho náteru, chýbajúca drevná hmota, prasknutá sklená výplň, novodobé kovanie. Poškodené ostenie vstupu.

► Zaujímavo zdobené dvere (obr. 21), na ktorých je potrebné obnoviť krycie nátery a doplniť chýbajúcu drevnú hmotu dekoratívneho zdobenia. Dodatočne namontované petlice z bezpečnostných dôvodov. Je možné pozorovať zvetranie kamenných článkov v spodnej časti ostenia.

▼ Hlavný vchod do kaštieľa (obr. 22). Nevhodne umiestnené oznamy (vizuálny smog), zanedbané krycie nátery, novodobé kovanie.

▼ Nevhodne umiestnené oznamy na vstupe (obr. 23), poškodenie spodnej časti výplne pôsobením poveternostných vplyvov (odrážajúcou sa dažďovou vodou) alebo prevádzky.

12. POZITÍVNE PRÍKLADY

K pozitívnemu vnímaniu a vedomiu dôležitosti zachovania a odborného ošetrovania historických dverí a brán prispievajú vzdelávacie programy určené pre remeselníkov a odborníkov v oblasti ochrany pamiatkového fondu. Spolok Banskej Štiavnice '91 organizoval prvý medzinárodný seminár na Slovensku v roku 2002 v Banskej Štiavnici na tému *Materiály, techniky a technológie pri obnove pamiatok*, ďalší v roku 2006 na tému *Okná a dvere pri obnove pamiatok*. Tradíciu vzdelávania remeselníkov v tejto oblasti rozvíja aj vzdelávacia inštitúcia Academia Istropolitana Nova, ktorá organizovala v roku 2020 v Pamiatkovej rezervácii Svätý Jur podujatie *Škola remesiel: Obnova historických drevených brán*. Tieto podujatia pomáhajú vytvoriť trend uprednostňovania zachovania originálu a jeho odbornej opravy alebo reštaurovania pred výmenou. Z týchto podujatí vyšli publikácie – viac pozri v: [14. Odporúčaná odborná literatúra](#).

OBRAZOVÉ PRÍKLADY

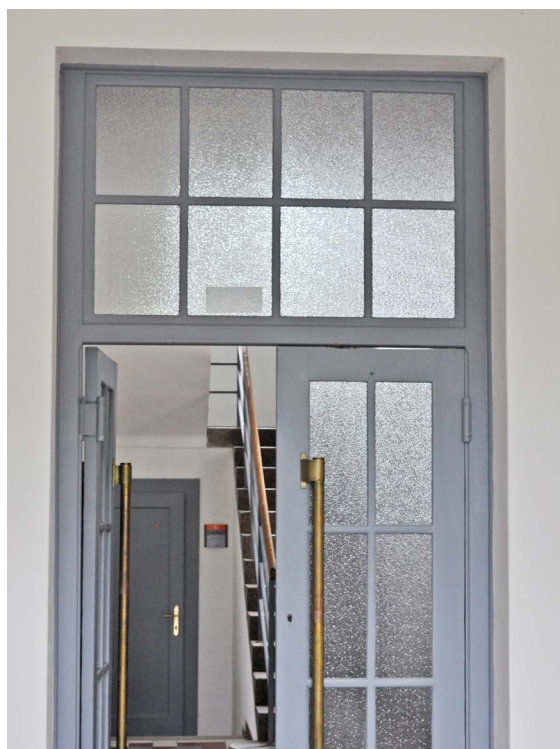
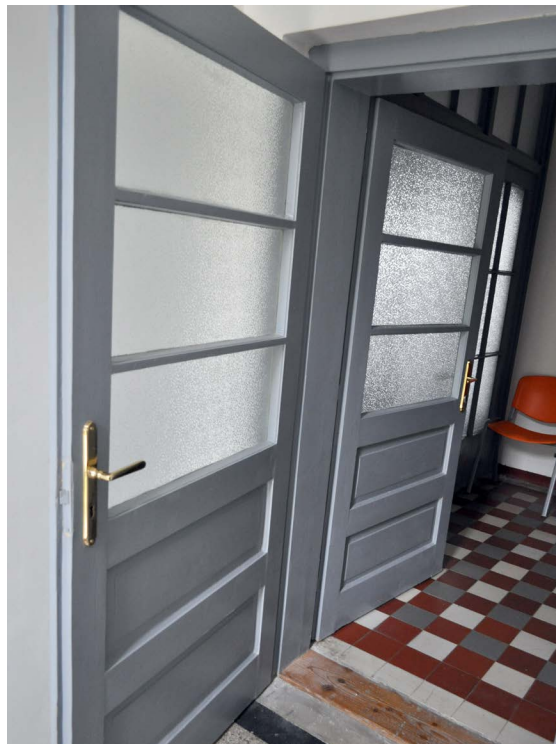
► Pamiatková rezervácia Levoča, zapísaná do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO, Nová ul. 9 (obr. 24). Obnova krycích povrchových náterov dreveného dverného krídla a kamenných článkov portálu. Ošetrované kamenné články ostenia, dobová kľučka.

▼ Vstupné dvere (vedľajší a hlavný vstup) do novogotického bytového domu (NKP) v Pamiatkovej zóne Bratislava – centrálna mestská časť (obr. 25 – 26). Obnovená celistvosť krycích náterov.

►▼ Obnovené interiérové dvere (obr. 27 – 29),
Hospodárska škola v Nitre z 30. rokov 20. storočia.
Škola bola nepretržite využívaná a prvky priebežne
udržiavané, čo prispelo k ich dobrému funkčnému
stavu a zachovaniu do súčasnosti.

13. SÚČASNÉ TECHNICKÉ POŽIADAVKY NA VÝSTAVBU

Obnova historických objektov má svoje špecifiká. Nevzťahujú sa na ne súčasné technické požiadavky na výstavbu v celom rozsahu také ako na novostavby. Nižšie sú uvedené platné normy, ktoré súvisia s nárokmi na nové dvere.

V PÚ, pri NKP, pamiatkach Európskeho dedičstva a pamiatkach zapísaných v Zozname svetového kultúrneho dedičstva UNESCO je nutné sa riadiť osobitnými európskymi normami vydanými európskymi normalizačnými orgánmi (CEN a CENELEC). Európske normy sú do sústavy slovenských technických noriem prijímané v pôvodnej anglickej verzii, časť je prijímaná s prekladom do štátneho jazyka. Slovenská republika má ako člen CEN a CENELEC povinnosť prijať všetky európske normy do sústavy slovenských technických noriem a zrušiť pôvodné normy, ktoré sú s nimi v rozpore. Do sústavy slovenských technických noriem boli prijaté európske normy CEN/TC 346 Conservation of Culture Heritage: STN EN *Starostlivosť o zachovanie kultúrneho dedičstva*.

STN EN 14351-1+A2: 2019, *Okná a dvere. Norma na výroby, funkčné charakteristiky. Časť 1: Okná a vonkajšie dvere.*

STN EN 16034: 2015, *Dvere, priemyselné, garážové brány, vráta a otváracie okná. Norma na výroby, funkčné vlastnosti. Požiarna odolnosť a/alebo tesnosť proti prieniku dymu.*

STN 16 6011: 2014, *Stavebné kovanie. Spoločné ustanovenia. Požiadavky a skúšobné metódy.*

STN 73 0540-2 + Z1 + Z2: 2019, *Tepelná ochrana budov. Tepelnotechnické vlastnosti stavebných konštrukcií a budov. Časť 2: Funkčné požiadavky. Konsolidované znenie.*

STN 73 0834: 2010, *Požiarna bezpečnosť stavieb. Zmeny stavieb.*

STN 73 0834/Zmena 1: 2013, *Požiarna bezpečnosť stavieb. Zmeny stavieb.*

STN 73 0834/Zmena 2: 2015, *Požiarna bezpečnosť stavieb. Zmeny stavieb.*

Vyhláska Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 478/2008 Z. z., o vlastnostiach, konkrétnych podmienkach prevádzkovania a zabezpečenia pravidelnej kontroly požiarného uzáveru.

14. ODPOŘUČANÁ ODBORNÁ LITERATÚRA

PODROBNÝ POSTUP REMESELNEJ OBNOVY HISTORICKÝCH DVERÍ

GEMBEŠOVÁ, L., IŽVOLT, P., KVASNICOVÁ, M. a spol. *Škola remesiel. Tradičné stavebné remeslá – obnova historických drevených brán*. Svätý Jur: Academia Istropolitana Nova, 2014. ISBN 978-80-971594-3-6.

MAGYAR, L. Poznámky z kurzu pre remeselníkov „Okná a dvere pri obnove pamiatok“. In: FABIAN, P., VOŠKOVÁ, K. [red.]. *Okná a dvere pri obnove pamiatok. Medzinárodný kurz pre remeselníkov a odborný seminár, Banská Štiavnica, 16.9. – 23.9.2006*. Banská Štiavnica: Spolok Banskej Štiavnice '91, 2007, s. 47-67.

VOŠKOVÁ, K. Dolná Ružová 6 (21/II) – Ukážka opravy vstupných barokových dverí. In: VOŠKOVÁ, K., HRČKA, M. [red.]. *Materiály, techniky a technológie pri obnove pamiatok, zborník z medzinárodného workshopu, Banská Štiavnica, 28.5. – 1.6.2002*. Bratislava: Pamiatkový úrad SR, 2002, s. 60-65. ISBN: 80-969475-4-0.

OSTATNÁ ODPOŘUČANÁ ODBORNÁ LITERATÚRA

ČENSKÝ, A., JANDÁČEK, V. *Okenní a dveřní otvory. Tradice z pohledu dneška. 2. doplnené vyd.* Praha: Grada Publishing, a. s., 2005. ISBN 80-247-0269-X.

EBEL, M. Historické názvosloví okenních a dveřních kování do nástupu průmyslové výroby. In: *Průzkumy památek*. Praha: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, 2019, č. II/2019, roč. XXVI, s. 67-92. ISSN 1212-1487.

EBEL, M. *Stavební zámečnictví*. Praha: Národní technické muzeum, 2021. ISBN 978-80-7037-355-2.

FABIAN, P., VOŠKOVÁ, K. [red.]. *Okná a dvere pri obnove pamiatok. Medzinárodný kurz pre remeselníkov a odborný seminár, Banská Štiavnica, 16. 9. – 23. 9. 2006*. Banská Štiavnica: Spolok Banskej Štiavnice '91, 2007.

HAUSEROVÁ, M. et al. [red.]. *Svorník 2/2004: Okna a dveře*. Praha: Unicornis. ISBN: 80-86562-03-4.

HEJNÝ, L., EBEL, M. et al. *Stavební truhlářství a parketářství*. Praha: Národní technické muzeum, 2020. ISBN 978-80-7037-328-6.

IŽVOLT, P. *Údržba historických stavieb*. Bratislava: Pamiatkový úrad SR, 2017. ISBN 978-80-89175-76-5.

KALAVSKÝ, M. *Zámky a klíče*. Bratislava: Ústav etnológie SAV, 1994. ISBN 80-967280-0-8.

KEMZOVÁ, M. *Historické dveře a kování*. Praha: Společnost pro technologie ochrany památek – STOP, z. s., 2009.

KONNER, K., WAGENBLAST, J. *Steh fest mein Haus im Weltgebraus. Denkmalpflege – Konzeption und Umsetzung*. Aalen: Theiss in Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1998. ISBN 978-3806213911.

KROFTOVÁ, K. [ed.]. *Tradiční městské stavitelství a stavební řemesla na přelomu 19. a 20. století – Výplně otvorů: Okna, Dveře*. Praha: České vysoké učení technické v Praze a Národní technické muzeum, 2021. ISBN ČVUT 978-80-01-06930-1. ISBN NTM 978-80-7037-358-3.

Standards der Baudenkmalpflege. 2. vyd. Viedeň: Bundesdenkmalamt, 2015. ISBN: 978-3-901858-12-3.

ŠKABRADA, J. *Konstrukce historických staveb*. Praha: Argo, 2003. ISBN 80-7203-548-7.

VINAŘ, J. *Opravy historických staveb. Báje a mýty*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2021. ISBN 978-80-271-0089-7.

VOŠKOVÁ, K. et al. *Historické brány krupinských domov*. Bratislava: Slovenská technická univerzita v Bratislave, 2014. ISBN 978-80-227-4276-4.

VOŠKOVÁ, K., HRČKA, M. [red.]. *Materiály, techniky a technológie pri obnove pamiatok, zborník z medzinárodného workshopu, Banská Štiavnica, 28. 5. – 1. 6. 2002*. Bratislava: Pamiatkový úrad SR, 2002. ISBN: 80-969475-4-0.

15. ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Academia Istropolitana Nova. *Škola tradičných stavebných remesiel: Obnova historických drevených okien*. Svätý Jur: Academia Istropolitana Nova, 2020. ISBN 978-80-99976-11-6.

CEBECAUEROVÁ, D. Prieskum drevených fasádnych prvkov z technologického hľadiska; výsledky prieskumu vzoriek z dverí a okien. In: FABIAN, P., VOŠKOVÁ, K. [red.]. *Okná a dvere pri obnove pamiatok. Medzinárodný kurz pre remeselníkov a odborný seminár, Banská Štiavnica, 16. 9. – 23. 9. 2006*. Banská Štiavnica: Spolok Banskej Štiavnice '91, 2007.

FABIAN, P., VOŠKOVÁ, K. [red.]. *Okná a dvere pri obnove pamiatok. Medzinárodný kurz pre remeselníkov a odborný seminár, Banská Štiavnica, 16. 9. – 23. 9. 2006*. Banská Štiavnica: Spolok Banskej Štiavnice '91, 2007.

GREGOR, P. et al. *Obnova pamiatok*. Bratislava: PERFEKT, 2008. ISBN 978-80-8046-405-9.

SCHUBERT, A. *Péče o výplně historických okenních a dveřních otvorů*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2004. ISBN 80-86234-56-8.

SCHUBERT, A. *Průzkum, dokumentace a inventarizace výplní okenních a dveřních otvorů*. Praha: Národní památkový ústav, 2014. ISBN 978-80-86516-77-6.

ŠKABRADA, J. *Konstrukce historických staveb*. Praha: Argo, 2003. ISBN 80-7203-548-7.

ŠKABRADA, J. Přehled vývoje konstrukčního utváření výplní otvorů v historických stavbách. In: *Sborník 2/2004: Okna a dveře*. Praha: Unicornis, 2004, s. 5-12. ISBN: 80-86562-03-4.

VÁCHA, Z. *Metodický pokyn pro odborné pracovníky NPÚ ú. o. p. v Brně ve věci odborného vyjádření k výplním otvorů kulturních památek*. Brno: 2008.

VOŠKOVÁ, K. *Anatómia historického domu*. Banská Štiavnica: Spolok Banskej Štiavnice '91, 2011. ISBN 978-80-970219-4-8.

Vyhláška Ministerstva kultúry Slovenskej republiky č. 253/2010 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov.

www.promonumenta.sk

Zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov.

16. ZDROJE OBRAZOVEJ A FOTOGRAFICKEJ PRÍLOHY

Úvodný obrázok. Katedrála sv. Martina, Spišská Kapitula. Autorka: Romana Klasová.

Obr. 1. Vráta s menším dverným krídlom pre peších, prezentácia zachovaných kamenných článkov portálu, MPR Trnava. Autorka: Romana Klasová.

Obr. 2. Drevené kazetové dvere, spodné kazety otvárateľné alebo vyberateľné s možnosťou vetrania cez mrežu. Turbína, vodná elektrárňa, Huncovce. Autorka: Romana Klasová.

Obr. 3. Železné dvere, Spišská Kapitula. Autorka: Romana Klasová.

Obr. 4. Dvere zo železných plátov, nitované. Narušený povrch, chýbajúce nity, chýbajúce spevňujúce pásy. Renesančný kaštieľ, Betlanovce. Autorka: Romana Klasová.

Obr. 5. Prepracované ostenie z kamenných článkov, drevená výplň zdobená drevorezbou. Bazilika sv. Kríža, Kežmarok. Autorka: Romana Klasová.

Obr. 6. Vďaka poškodeniu viditeľná konštrukcia drevenej obložkovej zárubne. Súčasť Miklóssyho továrne v Plešivci, NKP. Zdroj: Autorka: Romana Klasová.

Obr. 7. Dodatočne osadený samozatvárací mechanizmus dverného krídla zn. Brano. Kostol sv. Jakuba, MPR Trnava. Autorka: Romana Klasová.

Obr. 8., 9. Novodobý výrobok – štítok, kľučka a krabicový zámok na interiérových dverách. Mestská veža, MPR Trnava. Autorka: Romana Klasová.

Obr. 10. Sekundárne využitie dverné krídlo na hospodárskom objekte, úprava krídla na iný rozmer stavebného otvoru, Plavecké Podhradie. Autorka: Romana Klasová.

Obr. 11. Stopy po pôvodnej/predchádzajúcej kľučke. Kostol sv. Jakuba, MPR Trnava. Autorka: Romana Klasová.

Obr. 12., 13. Dom umenia, Bratislava, 1958 – 1965. Autorka: Soňa Ščepánová.

Obr. 14, 15. Obchodný dom Prior, Bratislava. Autorka: Soňa Ščepánová.

Obr. 16. Dvere – krídlo aj kamenný portál v pozícii muzeálneho exponátu. Stará radnica, Bratislava. Autor: Peter Horanský.

Obr. 17. Novotvar. Radnica, Levoča. Autorka: Romana Klasová.

Obr. 18. Vandalizmus. Grösslingová ul., PZ Bratislava – centrálna mestská oblasť. Autorka: Romana Klasová.

Obr. 19. Sekundárne úpravy výplne stavebného otvoru. Autorka: Romana Klasová.

Obr. 20. Zanedbaná údržba. Autorka: Romana Klasová.

Obr. 21. Zanedbaná údržba, poškodenie poveternostnými vplyvmi. Autorka: Romana Klasová.

Obr. 22. Nevhodne umiestnené oznamy na dverách kaštieľa. Autorka: Romana Klasová.

Obr. 23. Poškodenie spodnej časti výplne. Autorka: Romana Klasová.

Obr. 24. Obnova krycích povrchových náterov dreveného dverného krídla. MPR Levoča, Nová ul. Autorka: Romana Klasová.

Obr. 25., 26. Vstupné dvere – vedľajší a hlavný vstup. NKP, bytový dom, Grösslingová ul., PZ Bratislava – centrálna mestská oblasť. Autorka: Romana Klasová.

Obr. 27 – 29. Príkladná obnova. Hospodárska škola, Nitra. Autorka: Soňa Ščepánová.

PLÁN [OBNOVY]

B. Metodika princípov rozhodovania Pamiatkového úradu SR vo veciach stavebnotechnického /alebo reštaurátorského/ zásahu

Časť 8. Stavebná časť – stavebné prvky

VÝPLNE STAVEBNÝCH OTVOROV – DVERE/BRÁNY

AUTORKA METODIKY

Romana Klasová

ODBORNÍ RECENZENTI

Katarína Terao Vošková

Patrik Farkaš

REDAKCIA

Petra Pleváková

POĎAKOVANIE

Peter Horanský

Soňa Ščepánová

JAZYKOVÉ ÚPRAVY

Mária Bartoš

GRAFICKÁ ÚPRAVA

Filip Horanský

Alexandra Ištvánová

VYDAL

Pamiatkový úrad Slovenskej republiky

Cesta na Červený most 6, 814 06 Bratislava

Vydanie prvé

© 2023

www.pamiatky.sk